

1915 Soykırımında Hıristiyanları Koruyan Ezidi Çemberi

Posted on 26/11/2014

Sincar'da [1914-18] savaş yıllarında yaşananlar:

...[Ezidilerin] Ermeni'lere sağladıkları koruma inkar edilemez. Ermeniler Mezopotamya'ya varınca misafir edilip korunacakları tek yer Hımo aşiretinden Hımo Şerro'nun yanıydı. Bütün tehlikesine rağmen bir tek adam, Sincar'ın efendisi, onları kabul eder, korur ve beslerdi ve saklardı, yüzlerce esiri, çoğunlukla Ermeni'yi kurtardı. Sincar çevresindeki Arap kabileler Tay ve Şammar (özellikle Şammar) katliam ve talanlara katılırlar. 1914'ten itibaren savaştan kaçan Hıristiyanlar Sincar'a sığındılar. 1915'te yeni katliamlar Diyarbakır vilayetinde yaygınlaşınca gençlerden kaçabilenler Sincar'a varıp Hımo Şerro'ya sığınır. Onlara evler ve çadırlar verir, yiyecek sağlar. Böylece Haziran'da Başpiskopos Maloyan'a Sincar'a kaçması tavsiye edilir ama o topluluğunu terk etmez. Siirt'in Kildani başpiskoposu Adday Şer, kabul eder ama yolda tanınır ve öldürülür.[\[1\]](#)

Temmuz başında Sincar'a doğru kaçış planları yapılmaya başlar. Nusaybin ve Ras ül-'Ayn'den itibaren konvoyları yönetenler Arap veya Çerkez'dirler.

Konvoyları götürenler ücret alırlardı ama genellikle kontratlarına uyarlardı. Tabii bazı istisnalar olabiliyordu. Örneğin Yusuf Hıdırşah[\[2\]](#) gibi . Böylece 1915 İlkbahar'ından itibaren yüzlerce Hıristiyan geri çevrilmeden Sincar'a doğru yol alırlar. Kaçakların hikayelerinden Sincar'ın onlar için ne ifade ettiğini ve oraya ne halde vardıklarını öğrenmekteyiz.

"Rafayel Busik'in oğlu Tuma, Viranşehir'den Sincar'a doğru kaçmaktadır. Hüseyin Kanco'nun Kürtleri onu takip eder. Omzundan yaralarlar ama o kaçmayı başarır ve Ensari

kabileleri Araplarına sığınır. Sincar'a doğru yola çıkmak üzere iken, bir Kürt onu tekrar yaralanır ama Sincar'a varabilir. Orada tifus'e yakalanır birkaç ay daha yaşar 39 yaşında ölür.”[3]

Raşel Hacı-Yusufyan (Sis şehriden) Mardin'den çıkan bir konvoydadır. Sonradan bu gruptan sağ kalan ender kişilerden biri olacaktır. Bir Arap şeyh'in çadırında yaşar ve ona kendisini Sincar'a götürmesi için yalvarır, Şeyh kabul eder ama 15 yaşındaki oğlu, 8 yaşındaki kızı, kız kardeşi ve yeğenini kendi yanında kalmasını şart koşar. Sadece en küçük çocukları ile yola çıkar. Arap ev sahibimiz bizi Sincar'a götürdü. Orada bir Ezidi aşireti vardı, onlar 200'den fazla Ermeni kızı, kadını ve erkeği beslemekteydiler, hepsi Araplar'dan kaçıyordu. Benim küçük çocuklarım için ayrı bir ev verdiler. Bu insanlar çok iyilikseverdi. Ancak Ermeniler nerede olsalar da felaketlerle karşılaşıyorlardı. Korkunç bir açlık hüküm sürmekteydi, 4 ay boyunca ot yiyerek sağ kalabildik. Eğer oradan ayrılmazsak açlıktan ölecektik. Böylece çocukları sırtımıza yükleyip yola koyulduk.[4]

“Yakub, Said Terzibaşı'nın oğludur, yedi yaşındadır. Annesi ve kardeşiyle 200 kişilik bir konvoy da bulunmaktadır. Hepsi bir sarnıca canlı canlı dolduruldu. Sadece üç Terzibaşı (anne: Suzan, kızı ve Yakub) boş bir sarnıca saklandılar. Onlar katillerin içeriye odun ve saman doldurulup gaz döküp ateş attığını görürler. Sonra, ateşin yetişip öldüremediği birkaç kişi ile kurtulurlar. Araplar gelirler onlara ipler sarkıtırlar ve sarnıçtan kurtarırlar. Birkaç kişiyi de onlar boğazlar ve tekrar içeri atarlar. Sadece beş kadın ve küçük Yakub sağ kalır. Kızkardeşi Habur Arapları'nın çadırlarına kadar kaçmayı başarmıştır. Altı ay boyunca yollarda ot yiyerek sağ kalmıştır. Amcası 'Abdülmesiğ onu bulur ve Der-Zor'a götürür. Suzan ve Yakub çölde sürüklenirken kız omzundan Yakub da başından yaralıdır, Sincar'a uzanırlar. 1918'de oğlunu Der-Zora götürür, kızını bulur ve üçü birden Halep'e giderler.[5]

Mardin'in Kildani başpapazı Jozef Tüfenkçi, Sincar'a 5 Ekim 1915'te vardığında orada bir tifus salgını vardır. Ezidi şeyhler hastalığın bulaşmasından korkup muhacirleri evlerinden çıkarırlar. Böylece Mamissa'lı Şeyh Aşur bütün Hıristiyanları ölmeleri için bir yere koyar.

Bunu öğrenen Şeyh Hımo Aşur'u çağırır ve köyü ikiye bölmeyi teklif eder, iyileşene kadar hastalar bir kısımda toplanacaklardı ama Sincar'da hasta tedavisi imkansızdır. İlaçları bulabilecekleri Musul ve Mardin yolu kapalıdır, (Papaz Tüfenkçi'nin bütün tehlikelere göğüs gererek yaptığı tedaviye rağmen) yirmi kişi ölür. Cenazeleri kendi gömer. Aşur ve Memissa'lılar Hıristiyanları korumaya karar verirler. Hımo Şerro onlara kucak açar, köyünün karşısındaki bir yamaçta onları yerleştirir, oraya meşeden kulübeler yapar ve kışı beklerken sığınır. Onlara yardım eder ve tuğla evler yaptırır. Hatta Papaz Tüfenkçi'nin ayın yaptığı bir yer bile vardır. 1916 Mart'ında Şeddade ve Der-Zor'dan çıkan Ermeni konvoyları Sincar eteklerine gelirler. Mezopotamya çöllerinde yok edileceklerdir. Ezidiler konvoya saldırır, kadın ve çocukları kaçırlar ve kendi dağlarına sığınan Hıristiyanların yanına götürürler. Bu çocuklar ölüm döşeğindedir, elbisesiz, ayakkabısız aç, iskelet halindedir. Hıristiyanlar onları tedavi eder ve Ezidilere teşekkür ederler. Şeddadiye'den gelen küçük bir Mardin'li grup Sincar'a gelir, aralarında Suzan ve Said Terzibaşı'nın karısı vardır. O kadar acı çekmiştir ki konuşamayacak durumdadır. Hıristiyanlar onu tedavi ederler ve sağlığına kavuşur. 1916 Mart'ında 300 kadar Ermeni daha Sincar'a gelir.

Her gün mülteci sayısı artmaktadır. Sahip olduklarını paylaşır, yeni gelenler için yardım toplarlar. Yardımseverlerden bazıları ileri gelenlerden; Elyas Malo, Abdülkerim Karagülle, Elyas Şoşa[6] Yaz mevsiminde meyve bahçelerinde çalışırlar. Bağlara giderler. Bazıları Mardin'e ailelerine mektup yazıp iğne, şeker, para isterler. Köyden köye gidip sahip olduklarını takas ederler. Buğday, darı, mercimekle değiştirirler. Erzaklar kendileri ve yeni gelenler arasında paylaşılıyordu. Ancak zahirenin fiyatı artmaktadır. Musul'daki spekülasyon neticesi fiyatlar fırlar, dağdakiler açlıkla savaşırlar. Ermeniler o zaman Tay aşireti Araplarına sığınır, onlardan ihtiyaçları için erzak isterler. Bu bir hayatta kalma sorunudur. Hımo Şerro onların dayanışmasına hayran olur. Bu zorluklarla onların tahıl temin edilebilmesini, halbuki toprağı olan ve tarım yapan Ezidilerin kıtlıkta olmaları onu şaşırtır. Bazı Ezidiler Hıristiyan yiyeceklerini çalarlar. Hımo Şerro onları ikaz eder ve tellallar vasıtası ile meydanda ilan eder. -"Kim ki Hıristiyanların yiyeceğini çalarsa, malına el konulup sürülecektir." Ve tehdidini uygular.

1916 Ekim'inde Papaz Tüfenkçi Mardin'e dönmeye karar verir. Yerine bir laik atar Farcallah Kaspo. Hımo Şerro ona Hıristiyanları koruyacağına dair söz verir ve imkanı dahilinde onlara ve mültecilere bakar. Sincar'da bir dua yeri düzenlenir ve orada ruhbansız ayinler yaparlar. Onların yanında Hıristiyanlar da Ezidilerin adetlerine saygı göstermekteydiler, küfür etmez, şeytanın adını ağızlarına almaz ve içki içmezlerdi. Koloni altmış ev inşa eder, büyük olanı hastahane olarak kullanılır. Farcallah topluluğu yönetir, yardımları, ianeleri toplar, bakımı sağlar, yiyecekleri toplar ve dağıtır. Ancak hastalanır ve birkaç ay sonra ölür.

1917 baharında, İngilizlerin Bağdat'ı ele geçirmesinden sonra Araplar Sincar'a doğru ilerler ve Hıristiyanlara, onları Bağdat'a götürmeyi teklif ederler. Ama kişi başına 3 lira isterler. 30 Mardin'li gider. Bağdat'a varır ve arkadaşlarını teskin edecek mektuplar yollarlar. Mardin'den de haberler gelmektedir. Ailelerden, Sincar mültecilerine risklerin azaldığını ve geri dönebilecekleri bildirilmektedir. Ama çoğunluk tereddüttedir. 1917 yılında bazıları Tıl-Alif'e, Derbesiye'ye gider ve demir yolu inşaatında çalışır. Bu şekilde biraz para kazanıp ailelerine katkıda bulunacaklardır. Dağda yaşam zordur.

1918 Mart'ında Osmanlı ordusundan bir birlik Sincar dağı eteğine gelir ve bu kaçakların işini bitirmeye karardır. Osmanlı kumandanı, Hımo Şerro'yu çağırıp silah ve Hıristiyanları teslim etmesini emreder. Şeyh öfkelenir, yardım sözü verdiği, koruduğu kimselere ihanet edemeyeceğini söyler. "Bu bir şeref meselesidir. Gözlerim açıkken kimseyi teslim edemem. Beni ve çocuklarımı boğazladıktan sonra Türkler ne isterlerse yapsınlar." Kumandan silahları ister. "Bu saçma, eğer onları verirsek yem oluruz" der. Hımo Şerro diğer tüm şeyhleri dağda toplar ve emirleri bildirir. Onlara bu emre itaat etmemeyi teklif eder ama toplantıda iki görüş belirir. Hımo Şerro mutlak bir fikir birliği ister. Şeyhler iki komşu köye çekilip karar vermek için zaman isterler. Hımo Şerro cevaplarını beklemez. Köyün en fakirlerinden küçük bir grup seçer ve Türk askerleriyle mücadeleye gider. Dağın eteğinde bir handa dinlenen bir birliği yok eder.

1918 Paskalya'sının Cumartesi'nden Pazar'a olan gecede Osmanlı askerleri dağı kuşatır. Bir

toplantı vardır. Şeyb el-Kasım'a bir gülle atarlar sonra ilerlerler. Şerro ve adamları pusuları arttırırlar ama askerleri durduramazlar. O zaman Şeyh köyüne döner, Hıristiyanları çağırır ve onlara evlerini bırakıp biraz yiyecekle güneye doğru kaçmalarını tavsiye eder.

Hıristiyanlar her şeyi terk edip kaçmaya başlarlar. Askerler Mamissa'ya varıp talan ederler, Hıristiyan evleri tahrip edilir. En zor, dik patikalarla, korkmuş olan Ermeniler tepelere sığınır. Askerler Şerro'nun köyüne varıp yakıp yıkarlar, Ezidiler teslim olurlar. Türkler polis noktaları ve Sincar'ı boşaltmak için bir düzen kurarlar. Ezidiler tekrar toplanırlar, dağlarda askerlerle savaşır. Birkaç tanesini öldürüp silahlarını alırlar. Türkler Sincar'ı terk ederler. Hıristiyanlar, Tay Arapları'nın çadırlarına kadar çekilirler.

Araplar onları kabul ederler ve para aldıkları müddetçe yol gösterirler. Yürüyemeyenleri veya parası olmayanı yolda bırakırlar. Buna rağmen bazıları Sincar'da kalır ve eskiden yaşadıkları köylere geri döner. Korku içinde yaşarlar. "Bir oka hedef olan biri gibidirler. Bir yara iyileşirken bir diğerine hedef olmaktadır." Osmanlı kumandanı Muhyeddin bey, Şeyh Şerro'nun şikayetleri sonucunda Musul Valisi tarafından talan şikayetiyle tutuklanır. 2.000 altın ceza veya beş yıl çalışma cezası arasında bu ikincisini tercih eder ve onu Musul yollarında işçilerle çalışırken görürler.[\[7\]](#)

Kaynak: Yves Ternon, Mardin 1915 bir yıkımın Patolojik Anatomisi, Ed. S. Çetinoğlu, çev. N. Tateosyan, Belge 2012, s 436-444

Dipnotlar:

[\[1\]](#) Bkz., Kitap II, öykü S 1.

[\[2\]](#) Bkz., Anlatı M. 6b.

[\[3\]](#) *Al-quşara* [tr B] pp 373.

[4] Kevorkian, *Ermeni Muhacirlerin Yok Edilmesi*, os. ct. s. 205.

[5] *Al-quşara* (B) ss. 375-378. Ayrıca bkz., Anlatı SI.

[6] Aynı adlı bir kişi 11. 06. 1915'te ölmüştür.

[7] *Al-quşara*.